[You are what you read]

รวีวรรณ ขำพล
บรรณารักษ์ชำนาญการ 8
หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี้
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สามานฉันท์ผ่านหนังสือ

ผู้แต่ง	แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง ; สายพิณ ศุพุทธมงคล, บรรณาธิการ.
ชื่อเรื่อง	ทักษะวัฒนธรรม : คู่มือวิธีการขัดกันฉันมิตรชายแดนใต้
ฉบับพิมพ์	พิมพ์ครั้งที่ 1
ข้อมูลการพิมพ์	กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2552.
จำนวนหน้า	169 หน้า : ภาพประกอบ.
ISBN	978-974-618-444-1

"ทักษะวัฒนธรรม : คู่มือวิธีการขัดกันฉันมิตรชายแดนใต้" จัดทำขึ้นภายใต้โครงการหนังสือวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่หลากหลายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับข้าราชการที่ลงมาปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างและการใช้ชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผู้เขียนได้นำเสนอวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนจากประสบการณ์จริงในท้องถิ่น ซึ่งเรียบเรียงข้อมูลมาจาก 2 ส่วน คือ ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามที่มีคณะทำงานจากทีมบัณฑิตอาสามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในพื้นที่ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทีมงานโครงการสิทธิเสรีภาพ ตัวแทนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดปัตตานี ทีมงานจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร นักวิจัยชาวบ้านจากอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส อำเภอกรงปินัง อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา อำเภอปะนาเระ อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ปัจจุบันมีหนังสือเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้หลากหลายเล่ม ล้วนแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจอันดีของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่หนังสือ*ทักษะวัฒนธรรม*เล่มนี้ มีความแตกต่างออกไป คือ ประการแรก หนังสือเล่มนี้มิได้อธิบายหลักการของศาสนา จากมุมมองของผู้รู้ทางศาสนา แต่สื่อสารถ่ายทอดภาพของวิถีชีวิตในท้องถิ่นที่ดำเนินอยู่ในกรอบของศาสนา ประการที่สอง เป็นการถ่ายทอดจากเรื่องราวประสบการณ์จริง ความเข้าใจและความรู้สึกของคนในท้องถิ่นที่เติบโตมาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประการที่สาม เป็นการเสนอภาพของชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่ม ทั้งวัฒนธรรมมลายูมุสลิม พุทธ และจีน อยู่ร่วมในพื้นที่เดียวกัน และประการที่สี่ เป็นหนังสือคู่มือที่มีรูปแบบกึ่งนิยาย โดยเขียนเป็นเรื่องเล่าของเด็กสามคนจากสามครอบครัว ถึงแม้ว่าตัวละคร ฉาก และเหตุการณ์จะเป็นเรื่องสมมุติ แต่เนื้อหาที่ถ่ายทอดเป็นเรื่องจริงจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล เป็นแนวการเขียนที่ผู้อ่านทั่วไปจะอ่านได้อย่างมีอรรถรสมากกว่ารายงานการวิจัย (หน้า 4-5)

เด็กหญิงจู เด็กชายเลาะห์ และเด็กชายไก่ ตัวละครในหนังสือเล่มนี้ เป็นตัวแทนของเด็กในท้องถิ่น ได้บอกเล่าการเรียนรู้และการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวันที่เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

จู เด็กผู้หญิงผิวขาว ตาเล็ก ลูกสาวร้านขายผ้าชาวจีนฮกเกี้ยนในตลาดยะลา เกิดและเติบโตในเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าและหน่วยงานราชการในท้องถิ่น วิถีชีวิตของจูจึงห่างไกลกับผู้ที่อยู่อาศัยในกำปง (กำปง หมายถึง หมู่บ้าน) ที่เธอเคยรู้จัก พบเห็นบ้างยามที่ตามแม่ไปร่วมงานต่างๆ ที่บ้านลูกค้าขาประจำ เมื่อจูเข้าโรงเรียนมัธยมจึงได้เจอกับเพื่อนจากกำปง คือ เลาะห์ และ ไก่

เลาะห์ เด็กชายชาวมลายูมุสลิม เกิดที่ดาแลบูเก๊ะ พ่อของเลาะห์เป็นคนจากปัตตานี แต่เมื่อแต่งงานกับแม่จึงอพยพมาเป็นโต๊ะครูสอนศาสนาให้แก่เด็กหลายรุ่นในหมู่บ้าน แม่ของเลาะห์ทำสวนผลไม้ และบางครั้งนำผลผลิตจากสวนไปขายที่ตลาดเมืองยะลาด้วยตัวเอง เลาะห์มีพี่น้อง 3 คน คือ พี่สาว น้องชาย และน้องสาว ตายาย และญาติฝ่ายแม่ของเลาะห์เกือบทั้งหมดตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้

ไก่ เด็กชายไทยพุทธ เกิดปีเดียวกันกับเลาะห์ พ่อของไก่เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อของเลาะห์ พ่อแม่ของไก่เกิดและเติบโตที่กำปงดาแลบูเก๊ะ เมื่อเรียนจบวิทยาลัยครูยะลา ก็กลับมาเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนประถมในตัวอำเภอ ครอบครัวของไก่มี

สมาชิก 6 คน คือ พ่อ แม่ ไก่ น้องสาว ยาย และตา ญาติพี่น้องทั้งฝ่ายพ่อและแม่ก็ตั้งบ้านเรือนทั้งในหมู่บ้านและในอำเภอเมืองยะลา

กำปงดาแลบูเก๊ะ หรือ “หมู่บ้านในเขา” แฝงตัวอยู่ในเทือกเขาสันกาลาคีรีมานานเกือบศตวรรษ คนที่เข้ามาตั้งรกรากเป็นกลุ่มแรก คือ ออแฆนายู หรือ คนมลายู ต่อมามีคนไทยพุทธได้โยกย้ายตามเครือญาติมุสลิมเข้ามาทำสวนผลไม้และสวนยางพารา และกลุ่มสุดท้ายที่เข้ามาตั้งบ้านในกำปงนี้คือคนจีน ที่เข้ามาตั้งร้านขายของชำ และรับซื้อผลผลิตจากสวนไปส่งขายต่อในเมือง

ผู้คนในหมู่บ้านแห่งนี้มีความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน แต่มีความผูกพันใกล้ชิด ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกัน แม้จะไม่รู้จักและเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาของแต่ละฝ่าย แต่ชาวพุทธก็เรียนรู้จากวิถีชีวิตประจำวันว่าญาติหรือเพื่อนมุสลิมมีสิ่งที่ต้องทำและห้ามทำหลายอย่าง เช่น กินอาหารบางอย่างได้ ต้องละหมาดทุกวัน วันละ 5 ครั้ง มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด เจ็บป่วย และตาย รวมถึงประเพณีในรอบ 1 ปี ที่แตกต่างจากคนไทยพุทธ และคนจีน

เลาะห์หัดสมาแย (ละหมาด) ตอนอายุ 7 ขวบ โดยมีอาเยาะ (พ่อ) กับมะ (แม่) เป็นผู้สอนให้ เริ่มจากการหัดอาบน้ำละหมาด โดยการทำความสะอาดมือ บ้วนปาก ล้างหน้า หู แขน และเท้า (หน้า 27) *“การสมาแยเป็นการแสดงความเคารพต่ออัลลอฮฺ ระลึกถึงคุณงามความดี และความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าเสมอ ทำให้เราตั้งมั่นในการทำความดี”* (หน้า 31)

สำหรับเรื่องอาหารของมุสลิม เลาะห์ได้อธิบายให้เพื่อนๆ ฟังถึงความหมายของคำ 2 คำ คือ *หะรอม* และ *ฮาลาล* หะรอมเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับทุกคน อาหารและเครื่องดื่มที่เป็นหะรอมของคนมุสลิม คือซากสัตว์หรือสัตว์ที่ตายเอง เลือดของสัตว์ทุกชนิด เนื้อหมู สัตว์ที่เชือดโดยไม่กล่าวนามของอัลลอฮ. (ซ.บ.) อาหารที่เซ่นผีและเทพเจ้าอื่นๆ สัตว์

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับข้าราชการที่ลงมาปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างและการใช้ชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม

ล่าเหยื่อที่มีเขี้ยวเล็บ เช่น เสือ สิงโต นกอินทรี และเหยี่ยว รวมทั้งสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ ตะพาบน้ำ เต่า จระเข้ เครื่องดื่มต้องห้ามคือของมึนเมาทุกชนิด รวมทั้งอาหารที่ส่งผลเสียต่อร่างกาย ส่วน *ฮาลาล* เป็นคำภาษาอาหรับแปลว่าสิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้ อาหารฮาลาลคืออาหารที่มุสลิมกินได้ คือจะต้องไม่มีส่วนผสม หรือมีการปนเปื้อนของอาหารและเครื่องดื่มที่เป็นหะรอม อุปกรณ์ในการปรุงและภาชนะใส่อาหารต้องเตรียมตามหลักศาสนาอิสลาม คือต้องปราศจากการปนเปื้อนของหะรอม และนะญิส ดังนั้นอาหารอิสลามจึงไม่ใช่แค่อาหารที่ไม่มีหมูอย่างที่คนมักเข้าใจกัน แต่มีรายละเอียดตั้งแต่การเชือดสัตว์ การปรุง และภาชนะ (หน้า 95)

จูได้ทำรายงานเกี่ยวกับวันสำคัญของชาวจีนและได้เล่าเรื่องประเพณีและเทศกาลต่างๆ ให้เพื่อนๆ ฟัง เช่น ประเพณีเทกระจาดที่ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดยะลา วันเทกระจาดตรงกับวันที่ 4 เดือน 7 ศาลเจ้าจะจัดเซ่นไหว้เทพเจ้าด้วยอาหารคาวหวาน เผากระดาษเงิน กระดาษทอง จากนั้นจะแจกข้าวสาร อาหารแห้ง ที่ได้รับบริจาคมาแก่คนยากจน โดยไม่แบ่งเชื้อชาติและศาสนา เมื่อก่อนการเทกระจาดจะใช้วิธีโยนแผ่นไม้ขนาดเล็ก ผู้ที่เก็บไม้ได้จะนำไปแลกอาหารแห้ง ส่วนคนแก่และเด็กจะได้รับแจกไม้โดยไม่ต้องไปแย่งกับคนอื่น แต่ใน พ.ศ. 2546 ทางศาลเจ้าได้เปลี่ยนวิธีเป็นการแจกคูปองตามลำดับ ผู้มาก่อนหลัง ทั้งชาวจีน มลายู และไทยต่าง

มารอรับคูปองตั้งแต่เช้า เมื่อได้คูปองแล้วก็ต้องรอจนถึงเวลาเทกระจาด ประมาณ 17.00 น. จึงนำคูปองไปแลกอาหารแห้ง ซึ่งไม่ผ่านพิธีกรรมการเซ่น ส่วนอาหารที่เซ่นไหว้แล้วทางศาลเจ้าจะแจกให้ผู้ที่มา สักการะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนเพื่อนำกลับบ้านไปให้คนในครอบครัวกินเพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคล

ส่วนไก่ได้เล่าให้เพื่อนๆ ฟังถึงประเพณีต่างๆ ของชาวไทยพุทธ ได้แก่ การบังกุลบัว การอาบน้ำคนแก่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีลาซัง การไหว้ผีนา การบูชาชายหาด และอื่นๆ รวมทั้งการไหว้ตายายมโนราห์ ของหมู่บ้านเชิงเขา อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นบ้านเกิดของข้าพเจ้าเอง คนเชิงเขาส่วนมากมีบรรพบุรุษเป็นมโนราห์ ในเดือน 6 ของทุกปี ทุกคนจะไปรวมตัวกันที่บ้านมโนราห์ โดยจัดสำรับอาหารเป็นข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ขนมลา และอาหารอื่นๆ สำหรับเลี้ยงมโนราห์เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน และอีกประเพณีหนึ่งที่น่าสนใจของหมู่บ้านเชิงเขาคือ บุญข้าวใหม่ ชาวบ้านไทยพุทธที่มีบรรพบุรุษเป็นคนนายูจะนำข้าวที่เพิ่งเก็บเกี่ยวไปให้ผู้อาวุโสนายูในหมู่บ้าน หรือใครก็ได้ที่รู้จักกัน เพื่อให้ดออ (ขอพร) อุทิศส่วนกุศลถึงบรรพบุรุษของตน ซึ่งชาวไทยพุทธจะต้องบอกชื่อบรรพบุรุษที่เป็นนายูของตนแก่คนที่ดออ (หน้า 129)

ผู้อ่านจะได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่น่าสนใจดังกล่าวจากหนังสือทักษะวัฒนธรรมเล่มนี้ ซึ่งได้แบ่งเนื้อหาไว้เป็นตอนๆ ตอนที่ 1 *เกิดและโตในโลกศาสนา* ตอนที่ 2 *เรียนศาสนา เลือกทางชีวิต* ตอนที่ 3 *เรียนโลกนอกกำปง ฝึกฝนทักษะวัฒนธรรม* และตอนที่ 4 *สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โลกหลายวัฒนธรรม* แต่ละตอนได้นำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ รวมทั้งในแต่ละหัวข้อมีภาพวาดประกอบที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตและจิตใจของผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้